

Uitsluitingen en communistische subjectiviteit: de Kommunistische Partij van België (1921-1956)

Widukind De Ridder

Aan de hand van een aantal discursieve praktijken zullen we proberen inzicht te verwerven in het functioneren van gesloten instellingen. Van daaruit kunnen dan verder een aantal continuïteiten en discontinuïteiten blootgelegd worden. Deze problematiek wordt behandeld a.h.v. de KPБ en wat we gemeenzaam haar kaderpolitiek zouden kunnen noemen.

Het zogenaamde ‘democratisch-centralisme’ wordt meestal vanuit het door de KPБ geconstrueerde organogram benaderd. Historici treden als het ware zelf tot dat organogram toe, omdat de hiërarchisering die ze oplegt, het hen net mogelijk maakt om aan ‘historische waarneming’ te doen. Aan het democratisch-centralisme wordt a posteriori geappelleerd om het organogram te verklaren, het te legitimeren. Aangezien men bovendien nooit rekening houdt met de notie ‘hiërarchisering’ (de rekrutering van de subjecten uit de individuen) bij het bestuderen van de uitsluitingen uit de KPБ, herleidt men de uitsluitingen tot een product van het organogram: de PCC. De weinige Belgische auteurs die zich over de PCC (de ‘politieke controlecommissie’) van de KPБ buigen, leggen namelijk steeds de nadruk op het indrukwekkende aantal autobiografische fiches die deel uitmaken van haar omvangrijke archief. Veelal zijn deze fiches overigens de enige reden waarom diverse historici het archief überhaupt een blik waardig gunnen. Deze fiches werden en worden dus door diverse generaties historici stelselmatig gebruikt om allerhande biografische gegevens te verzamelen. Deze praktijk houdt echter geen rekening met de brede institutionele en historisch-organisatorische context waarbinnen deze fiches werden aangemaakt. De autobiografische fiches maakten immers deel uit van de individuele dossiers die in de archieven van de PCC berustten. Deze fiches waren eigenlijk vragenlijsten die ingevuld werden door alle leden die in aanmerking kwamen voor de opname van een welbepaald ambt. Anderzijds konden ze worden ingevuld of opgemaakt door militanten die om de één of andere reden het onderwerp uitmaakten van een klacht binnen hun eigen cel, federatie of andere partijafdeling. Het is dus duidelijk dat de autobiografische fiches hiërarchiserend werkten en een determinerende factor waren bij het bepalen van de hoeveelheid politiek kapitaal van een militant. We dienen dus grote vraagtekens te plaatsen bij de ‘objectiviteit’ van deze gegevens. Dit lijkt een uiterst banale vaststelling, maar toch is men daar binnen de Belgische historiografie nogal snel overheen gegaan. Het stalinisme vond zijn veruiterlijking namelijk in een strak organogram, waarvan alle componenten van onderop gelegitimeerd werden, maar in de praktijk van bovenaf gehomogeniseerd

werden. De verschillende componenten verhielden zich louter formeel op een strikt gescheiden manier tot elkaar, waardoor de communistische militanten hun relatie tot de werkelijkheid konden beleven vanuit het organogram. De ‘communistische militant’ was op die manier een bijzondere productieve kracht in zijn hoedanigheid als product van de radicalisering van de burgerlijke revolutionaire subjectiviteit. De vraag naar de betekenis en de rol van de uitsluitingen kan daardoor ook geïnterpreteerd worden als een vraag naar de betekenis en de inhoud van ‘het democratisch-centralisme’, ‘an sich’, dus voorbij het zogenaamde ‘organogram’.

De KPb en het ontstaan van de communistische kaderpolitiek in de vooroorlogse periode: 1921-1940

Het ontstaan van de ‘Centrale Controlecommissie’ lag in het organisatorische verlengde van de voorwaarden tot toetreding tot de Komintern. In de statuten die op het stichtingscongres van de KPb werden aangenomen, stond duidelijk een ‘Commission de Contrôle et des Conflits’ vermeld. De CCC bestond eigenlijk uit een ‘politieke’ en een ‘financiële’ controlecommissie. Beiden werden pas in 1951 een ‘Financiële Controlecommissie’ en een ‘Politieke Controlecommissie’.

Men sprak in 1921 dus over ‘conflicten’, een term die niet noodzakelijk een politieke lading hoefde te dekken. Vanaf de invoering van de ‘klasse-tegen-klasse-politiek’ kwam daar evenwel verandering in. Dat de ‘klasse-tegen-klasse-politiek’, de ‘vereiste klasseneenheid’ moest garanderen, hield namelijk ook in dat de respectievelijke communistische partijen zelf gekenmerkt zouden worden door een strakke ‘partijeenheid’. In de statuten van het Vierde Congres van de KPb in 1929 werd het begrip ‘conflicten’ vervangen door ‘vraagstukken’ m.b.t. de ‘eenheid’ en ‘cohesie’ binnen de partij, en zien we ook dat er een kleine naamsverandering was opgetreden, men sprak niet langer van een Commissie voor Controle en Conflicten, maar van een Centrale Politieke Controlecommissie. Men had het dus over politieke delicten en niet langer over abstracte ‘conflicten’. Een heuse communistische kaderpolitiek zou er komen in het verlengde van de Volksfrontpolitiek. De ‘Volksfrontpolitiek’ zou meer bepaald inhouden dat de verschillende KP’s verregaande samenwerkingsverbanden moesten aangaan met de zogenaamde ‘brede democratische stromingen’. De Volksfrontpolitiek zette in België echter maar weinig zoden aan de dijk, de BWP stond immers afkerig tegenover verregaande samenwerkingsverbanden. Met de Volksfrontpolitiek werd de invloed van de Komintern over de Westerse KP’s anderzijds wel versterkt. Deze koerswijziging ging in de KPb bovendien gepaard met een heuse machtswissel in de allerhoogste regionen van de partij. Uit de resoluties van het congres van

1936 blijkt dat de CCC in 1935 een specifieke rol kreeg toebedeeld bij de uitwerking van de nieuwe partijlijn.

In plaats van de nadruk te leggen op de interne partijdiscipline, werd immers uitdrukkelijk gesproken van de retroactieve opheffing van een aantal uitsluitingen. Anderzijds behelsde de kaderpolitiek zowel de selectie, controle als de vorming van kaders. Dit proces deed zich rond het begin van 1930 voor, door de instauratie van een Commissie der Kaders in de schoot van de Komintern. Rond datzelfde tijdstip werd de commissie eveneens opgericht in de schoot van de KPSU en sindsdien staat ze in de geschiedenis van de USSR symbool voor de ‘grote ommekeer’ (1929-1933), die voorts gekenmerkt werd door de gedwongen collectivisering van de landbouw en de eerste Moskouse processen. De kaderpolitiek voert ons m.a.w. tot de kern van de stalinistische ideologie en praktijk. De Commissie der Kaders werd in Europa voor de eerste maal opgericht in de schoot van de PCF en dit door niemand minder dan Eugen Fried, de allerhoogste vertegenwoordiger van de Komintern in Europa. Net als Bereï in België, werd Fried naar aanleiding van een zogenaamde ‘affaire’ aan de PCF toegewezen als permanente vertegenwoordiger van de Komintern in Frankrijk. Het doel van de commissie bestond ondermeer uit het opsporen en uitsluiten van vermeende ‘vijanden’, ‘provocateurs’ en ‘infiltranten’. De commissie functioneerde dus uiteindelijk als een soort ‘epuratieorgaan’, en zou vanaf 1932 door de Komintern aan alle communistische partijen worden opgelegd. In de praktijk zou het echter tot 1934-1935 duren alvorens ze overal daadwerkelijk geïnstalleerd werd. In België werd de Commissie der Kaders in 1935 in het kader van de Volksfrontpolitiek opgericht.

De KPB kon op basis van het vertoog rond ‘het sektarisme’ rekruteren binnen bepaalde groepen, die voorheen gedeeltelijk of volledig buiten haar invloedssfeer vielen. Anderzijds werkte dit vertoog ook disciplinerend voor de bestaande militanten. Hun kritiek op de partij, of hun apathie, kon immers geïnterpreteerd worden als een ‘kritische houding’ ten aanzien van de vermeende ‘openheid’ van de partij tegenover de ‘brede democratische stromingen’: dus als ‘sektarisme’. Op die manier kon men critici afschilderen als een soort vijfde colonne, die in opdracht van Nazi-Duitsland de ‘broodnodige eenheid ter linkerzijde’ ondermijnde (denken we maar aan het zogenaamde ‘Hitlero-Trotskisme’). Een dergelijk vertoog over ‘het sektarisme’ en ‘de waakzaamheid’ of het ‘Hitlero-Trotskisme’ bond met andere woorden de basis aan de leiding van de partij, en gaf een specifieke invulling aan ‘de eenheid’. De kaderpolitiek stond op die manier borg voor externe openheid en interne disciplinering. Lokale militanten speelden immers bepaalde informatie door naar de centrale partijorganen. Uit de weinige documenten die voorhanden zijn, blijkt enkel dat men in 1938 het vormingspakket voor de federale kaderscholen vastlegde, en nationale bijeenkomsten organiseerde met

de kaderverantwoordelijken uit de diverse federaties. Dit weerlegt overigens de stelling van Gotovitch dat de federale kaderverantwoordelijken pas in 1941 werden geïnstalureerd en gedurende de hele bezettingsperiode op post bleven. De implicaties van zijn stellingname zijn eigenlijk vrij verregaand, aangezien ze de uitbouw van de communistische kaderpolitiek verklaren aan de hand van de Duitse bezetting en de positie van de KPB in het verzet. De federale kaderverantwoordelijken waren tussen 1937 en 1943 verbonden met Joseph Leemans, die toen de functie van nationaal kaderverantwoordelijke ('Nationaal kaderman') bekleedde. In zijn functie werd hij bijgestaan door twee adjuncten, aangezien Leemans afkomstig was uit Mechelen, waren de adjuncten afkomstig uit Wallonië en Brussel. Deze ontwikkelingen doen vragen rijzen rond de rol van de CCC vanaf 1935. Ze oefende bijvoorbeeld geen superviserende rol uit over de Commissie der Kaders, aangezien de controle op de medewerkers van de nationale kaderverantwoordelijke, rechtstreeks onder de bevoegdheid van het Nationaal-Secretariaat ressorteerde. De weinige gegevens m.b.t. de CCC bevestigen stelselmatig die ondergeschikte rol tegenover het Nationaal-Secretariaat. Het Nationaal-Secretariaat vergaarde schijnbaar, via de Commissie der Kaders, ook de gegevens waarover het CCC binnen haar onderzoek kon beschikken.

De Communistische kaderpolitiek tijdens en na de bezetting

Met de ondertekening van het Sovjet-Duits niet-aanvalspact kwam in 1939 ook een einde aan de Volksfrontpolitiek. Voortaan propageerden de communisten immers een neutraliteitspolitiek ten aanzien van Nazi-Duitsland. Vanaf de Duitse inval in de Sovjetunie (zomer 1941) bouwde de partij echter, via het Onafhankelijkheidsfront (OF), een complex verzetsnetwerk uit (hoewel er voordien reeds enkele bescheiden verzetsacties waren geweest). De clandestiene werking van de partij werd eigenlijk reeds voor het uitbreken van de oorlog, door de uit Frankrijk gevluchte Eugen Fried, op poten gezet. Fried liet zich daarbij omringen door een schare jonge juristen: Jean Fonteyne, René Blicck en diens echtgenote Lucette Bouffioux. Vanaf 1943 zou Edgar Lalmand, aangezien hij als enig lid van het Politiek Bureau ontsnapt was aan de razzia's van 1943, zich echter langzaam maar zeker naar het voorplan dringen. Onder het waakzame oog van Andor Bereï kon hij namelijk al volop de naoorlogse periode beginnen voorbereiden. De KPB had, via het OF, een veelvoud van het aantal sympathisanten bereikt, dat ze voor de oorlog had weten aan te spreken. Het prestige van de KPB werd ook nog versterkt door de cruciale rol van de USSR in de uiteindelijke nederlaag van Nazi-Duitsland. Electoraal ging het de partij dus enigszins voor de wind, hoewel de winst bij de verkiezingen van 1946, uiteindelijk kleiner uitviel dan verwacht. Toch zetelden vier communistische ministers, tussen 1944 en

1947, in de elkaar snel afwisselende naoorlogse regeringen. Na de oorlog riep Stalin de Westerse communistische partijen immers op om over te gaan tot actieve regeringsdeelname, op die manier hoopte Stalin zijn onderhandelingspositie met de geallieerden te vrijwaren. Andor Bereï verliet België daarom pas in 1946, hoewel de Komintern reeds in 1943 was opgedoekt. De KPVB bleef ook na de bezetting nog op het standpunt van de ‘nationale onafhankelijkheid’ staan. Na de Tweede Wereldoorlog werd het nationaal-stalinisme aanvankelijk gelegitimeerd vanuit de noodzaak tot uitroeiing van de ‘fascistische kanker’, dit vertoog liep echter naadloos over in het vertoog rond de ‘nationale wederopbouw’ waardoor zagezegd vermeden kon worden dat België in een afhankelijkheidsrelatie tegenover de VS zou terechtkomen. Vanuit Moskou was men weliswaar gekant tegen allerhande acties, die de onderhandelingspositie van de USSR konden ondermijnen, en de KPVB schikte zich daar probleemloos naar, aangezien ze zich opnieuw, reeds doorheen haar verzetspolitiek, op het standpunt van ‘de Nationale Onafhankelijkheid’ had gesteld. Die ‘onafhankelijkheid’ werd rond 1946 zagezegd bedreigd door ‘het Amerikaanse imperialisme’. De naoorlogse ‘Onafhankelijkheidsstrijd’ diende volgens de communisten in ieder geval op het niveau van de productie geleverd te worden. In dat kader verklaarde de KPVB ‘de productie’ dan ook als een ‘revolutionaire daad’, die schril afstak tegen ‘de stakingen’ die België immers in een ‘afhankelijkheidsrelatie’ zouden dwingen. Op die manier schakelde de KPVB zich, weliswaar met eigen ideologische accenten, in wat men een neocorporatistische politiek zou kunnen noemen. De talrijke stakingen die in deze periode toch uitbraken, dienen dan ook begrepen te worden binnen het nieuwe geconsolideerde maatschappelijke kader, en niet zozeer als een bewijs van één of andere potentiële revolutionaire dynamiek.

De Commissie der Kaders bleef, ondanks talloze personeelwissels, actief tijdens de bezetting. De CCC zou daarentegen pas na de bevrijding opnieuw opduiken. Tijdens de bezetting werden haar ‘bevoegdheden’ namelijk tijdelijk overgedragen aan de Commissie der Kaders. In de praktijk was het m.a.w. de Commissie der Kaders die, via haar vertegenwoordigers in de diverse federaties, de touwtjes stevig in handen had. De federaties gingen dus gewoon ‘zelf’ over tot het uitspreken van een uitsluiting, die reeds door de Commissie der Kaders was vastgelegd. De CCC diende anderzijds op één of andere manier bij de uitsluiting betrokken te worden, aangezien zij het dossier in kwestie moest opmaken en bijhouden. Het Secretariaat-Generaal werd dus door de CCC ‘ingelicht’, en wanneer zij de uitsluiting bevestigde, werd de formele procedure afgerond. Vanaf 1947 was het zelfs niet langer de CCC die de ‘voorstellen’ communiceerde aan het Nationaal-Secretariaat, maar was het de Commissie der Kaders die in haar naam bevestiging vroeg aan het Nationaal-Secretariaat. De CCC bracht slechts alle stukken van het onderzoek samen in één dossier, dat derhalve de perfecte weerspiegeling vormde van de formele uitsluitingsprocedure, zoals die in de naoorlogse periode binnen de KPVB gevolgd werd.

Met het opduiken van de CCC in 1945 verslapt de greep van de Nationale Kaderverantwoordelijke op de uitsluitingen dus allerm minst, ze had immers altijd al gefunctioneerd via de Federale Kaderverantwoordelijken.

De dossiers waarover de Commissie der Kaders zich in de onmiddellijke naoorlogse periode boog, hadden meestal betrekking op de bezettingsperiode. We kunnen het gedrag van de militanten tijdens de bezetting dus opvatten als een uiterst krachtig vertoog waarop de machtsverhoudingen in de naoorlogse KPB (de zelfverklaarde 'partij van het verzet') geconstrueerd werden. Iedere militant werd dan ook expliciet geïnterpelleerd naar zijn houding en verantwoordelijkheden in deze periode. De autokritiek ging namelijk ook vaak gepaard met een kritiek. Door eerst zichzelf aan een 'kritiek' te onderwerpen, beschikten de militanten immers over 'meer gezag' om andere militanten aan te klagen. De militanten waren op die manier opnieuw verplicht om niet alleen aan zichzelf, maar ook aan andere militanten 'te bouwen'. Laten we die verhouding enigszins verduidelijken. Via de autokritiek werd 'de militant' immers geïnterpelleerd over zijn handelingen en gedachten en derhalve gedisciplineerd. De autokritiek was met andere woorden slechts een onderdeel van de verschillende disciplinaire dispositieven waarover de partij beschikte. De autokritiek was zowel product als producent van het communistische subjectiveringsproces dat volledige lichamen onderwierp tot 'communisten'. Dit hield meer bepaald in dat 'de communisten' niet langer over niet-gesubjectieveerde kernen beschikten, aangezien alle terreinen van het bestaan door de partij bezet werden. Elk terrein van het individuele bestaan, kon dus zonder meer geïnterpelleerd worden en getoetst worden aan de eisen die zogezegd met het 'communist-zijn' verbonden waren. Er bestond dus geen onderscheid tussen een leven als 'communist' en een 'privé-leven'. De autokritiek ging dan ook steeds het volledige subject aan. De autokritiek werkte op die manier ook louterend, aangezien de militant in kwestie na zijn 'schuldbelijdenis' meestal de opdracht kreeg om 'aan zichzelf te werken', zichzelf 'te zuiveren'. Op die manier werd ook de hele partij opnieuw gemobiliseerd, werd de eenheid van de partij als het ware beleden a.h.v. haar zwakste schakel, die met de steun van de overige militanten, weer op 'het rechte pad' zou komen. De militant werd dus op geregelde tijdstippen opnieuw geïnterpelleerd en geëvalueerd. Dit hield echter voor de militanten in hun cellen of federaties in, dat ze hun 'verantwoordelijkheid' moesten nemen en hun 'kameraad' zo goed mogelijk moesten 'begeleiden'. In de praktijk betekende dit dat de militanten elkaar disciplineerden. Op hun beurt konden de betrokken militanten immers geïnterpelleerd worden naar hun 'waakzaamheid'.

De informatie waarover de Commissie der Kaders bij het selecteren van militanten voor bepaalde functies kon beschikken, bestond meestal uit een autobiografische steekkaart, of een handgeschreven autobiografie. Die gegevens werden vanuit de federaties doorgespeeld aan de

Nationale Kaderverantwoordelijke. De Federale Kaderverantwoordelijke kon immers zelf bepaalde militanten voordragen en zijn beslissing schriftelijk motiveren door te verwijzen naar de autobiografische steekkaart van de militant in kwestie. De Nationale Kaderverantwoordelijke kon de Federale Kaderverantwoordelijken anderzijds ook expliciet vragen naar een lijst van militanten die zich tijdens een verkiezingsperiode hadden laten 'opmerken' door hun 'stiptheid', 'inzet', enz. De Federale Kaderverantwoordelijke diende deze gegevens hoe dan ook aan te vullen met biografische gegevens. Daarna nam de Nationale Kaderverantwoordelijke, in samenspraak met het Nationaal-Secretariaat, een beslissing. De functies waren van zeer uiteenlopende aard, zoals bijvoorbeeld het openhouden van een plaatselijk partijlokaal. Andere functies hadden dan weer betrekking op de communistische syndicale bedrijvigheid. Anderzijds vatte de Commissie der Kaders 'de selectie der partijkaders' wel erg breed op. Zo werd het afdelingsbestuur van Aalst in 1945 afgezet na zogenaamde 'ongeregeldheden' in de boekhouding, een bevoegdheid die statutair gezien ook onder de autoriteit van de CCC viel. Het besluit tot afzetting werd genomen door de Commissie der Kaders met de steun van het Nationaal-Secretariaat. Het eventuele herroepen van bepaalde beslissingen viel trouwens logischerwijs ook onder de bevoegdheid van het Nationaal-Secretariaat. De 'selectie van de partijkaders' bleef dus niet beperkt tot niet-verkozen functies.

De communistische kaderpolitiek en de ontwikkelingen in de periode 1947-1954

Het statuut van de toekomstige 'Volksdemocratieën' en het politieke lot van Duitsland leidden in 1947 uiteindelijk tot een breuk binnen het verbond van Yalta en gaven aanleiding tot het ontstaan van een binaire wereldstructuur, waarbinnen weliswaar nog steeds ruimte was voor lokale oorlogen (zoals in Griekenland, Indochina, Maleisië en Kenia), maar die overspannen werd door de dreiging van de zogenaamde 'Derde Wereldoorlog', geïncarneerd door wat men doorgaans de Koude Oorlog noemt. De Trumandoctrine mondde in 1947 uit in het Marshallplan, dat voorzag in economische steun aan landen die zogezegd door het communisme 'bedreigd' werden. De Volksdemocratieën, die aanvankelijk bestuurd werden door 'coalitieregeringen', zouden echter pas vanaf de oprichting van het Kominform (september 1947), stelselmatig afdrijven in de richting van stalinistische éénpartijstaten. In 1948 wist Tito zich evenwel aan de Russische invloed te onttrekken, mede omdat het Joegoslavische grondgebied destijds niet door het Rode Leger werd bevrijd, maar door lokale partizanenlegers. Deze gebeurtenissen, en het ontstaan van de Volksrepubliek China in 1949, gaven aanleiding tot de zogenaamde 'crisis van het stalinisme'. Het nationaal-stalinisme begon immers nationaal-communistische weerstanden los te maken, die zich verder zouden doorzetten in de jaren '50.

Zoals reeds werd aangegeven, leverde de KPVB verscheidene ministers aan de elkaar snel afwisselende naoorlogse regeringen. In niet minder dan vijf regeringen bekleedden de communisten ministeriële ambten, die varieerden van Openbare Gezondheid en Ravitaillering tot Openbare Werken en Wederopbouw. De KPVB had het gevoerde sociaal-economische beleid ondersteund, maar diende zich, met het oog op de zich verscherpende internationale verhoudingen, formeel ertegen af te zetten en opnieuw formeel te appelleren aan haar 'voorhoederol'. Waarschijnlijk anticipeerde de KPVB op de ontwikkelingen die zich vanaf maart 1947 zouden voordoen, en trad ze daarom uit de regering. Haar ideologische structuur werd vanaf 1947 eigenlijk geschaagd door de rol die ze zichzelf toedichtte in 'de strijd voor het voortbestaan van de mensheid'. In die zin werd de identificatie met de USSR duidelijk versterkt, en begon men zich terug te plooiën op de eigen organisatie. De KPVB speelde een eerder voorwaardenscheppende rol binnen deze ontwikkelingen, ondermeer door bijvoorbeeld de ontwapening van het verzet. Ze had het sociaal pact enerzijds niet mee onderhandeld, maar voerde het anderzijds wel mee uit. De ministeries voor Ravitaillering, Openbare Werken, Wederopbouw en Openbare Gezondheid speelden immers een cruciale rol in de consolidatie van de naoorlogse interne machtsverhoudingen. Het ministerie van ravitaillering, onder leiding van Lalmand, zorgde bij voorbeeld voor het bestrijden van de zwarte markt en voor het normaliseren van de prijzen. Albert Marteaux ontfermde zich op zijn beurt over de gezondheidszorg en voerde, in het verlengde van de oprichting van de sociale zekerheid, het aantal ziekenhuisbedden fors op, professionaliseerde de verpleegkundige sector, reorganiseerde de sector van de publieke ziekenhuizen, enz. In dat opzicht was de bijdrage van de KPVB, tot ondermeer de reconstructie van de arbeidskracht, na 1947 wel uitgespeeld. Als enige in Europa bereikte de Belgische economie rond 1947 immers opnieuw haar vooroorlogse peil. Het productiepeil lag in 1947 op hetzelfde niveau als in de periode 1936-1938. Anderzijds trad niet alleen de KPVB in 1947 uit de regering, ook de PCF en de PCI verlieten hun respectievelijke regeringen. Een verscherping van de internationale verhoudingen vanaf 1947 kon dus enkel ontstaan nadat zowel in de USSR als in het Westen de voorwaarden gecreëerd werden voor een relatieve stabiliteit. In de versnelde consolidatie van deze nieuwe verhoudingen was de rol van de KPVB vanaf '46-'47 dan ook uitgespeeld. De schokken die ontstonden bij de moeizame Wederopbouw – stijging van de productie, reconstructie van de arbeidskracht via ondermeer de ravitaillering –, werden eerder mede onder invloed van de communistische regeringsdeelname opgevangen. De regeringsdeelname van communistische partijen beantwoordde in 1947 dus overal in Europa niet langer aan een directe politieke noodzaak.

Rik Van Aerschot werd in 1947 uit zijn ambt als Nationaal Kaderverantwoordelijke ontzet en opgevolgd door ex-minister Jean Borremans, waardoor de KPVB duidelijk een trendbreuk binnen de

communistische kaderpolitiek wou realiseren. De praktijk van de wederopnames begon zich pas rond maart 1947 af te tekenen. Het is bovendien geen banaal detail dat de militanten steeds zelf hun aanvraag tot wederopname indienden. Zo gaven ze openlijk blijk van hun wil tot interpellatie naar hun 'communist-zijn' door de partij. Met betrekking tot de uitsluitingen kunnen we kort zijn, die nemen in de periode '47-'48 namelijk aanzienlijk af. Uitsluitingen werden dus zoveel mogelijk vermeden, aangezien ze de verhoudingen aan de basis van de partij konden verstoren. Was de uitsluiting dan toch onafwendbaar, dan wou men de impact van de activiteiten die aanleiding hadden gegeven tot de uitsluiting – of de uitsluiting zelf – tot een minimum herleiden. Zo werden bepaalde militanten aangespoord om hun uitsluiting geheim te houden voor de andere leden van hun federatie en zelfs om naar het buitenland te trekken.

Het IX^{de} partijcongres van 1948: een heroriëntering van de communistische kaderpolitiek

Dat de kaderpolitiek pas omstreeks 1947 opnieuw ter discussie werd gesteld, lijkt te bevestigen dat men voorheen eigenlijk gewoon de schema's uit de vooroorlogse periode reproduceerde. Het gewijzigde tijdsbeeld dwong de KPB echter tot een heroriëntatie van haar kaderpolitiek. Wat dat betreft, beschikken we over een lijvig verslag van de Nationale Kaderverantwoordelijke, dat door Bert Van Hoorick in verkorte versie werd voorgesteld aan het Politiek Bureau. Volgens dit verslag zou voortaan de nadruk worden gelegd op de 'begeleiding' van de militanten en niet zozeer op hun 'bestrafing'. Dit impliceerde ook een herverdeling van de bevoegdheden van de Commissie der Kaders en de CCC. De CCC speelde sinds 1935 een ondergeschikte rol, maar de Nationale Kaderverantwoordelijke wou nu haar functie ingrijpend heropwaarderen. De strikte partijdiscipline (de 'waakzaamheid') zou nog steeds onder de bevoegdheid van de Commissie der Kaders ressorteren, maar onder die waakzaamheid werd steeds nadrukkelijker de controle op de reeds gesanctioneerde militanten verstaan. De militanten werden in hun 'louteringsproces' immers bijgestaan door de Federale Kaderverantwoordelijken, die de militant in kwestie op geregelde tijdstippen autobiografische steekkaarten overhandigde en die vervolgens doorstuurde aan de Nationale Kaderverantwoordelijke. Dat er van deze 'klassieke kaderpolitiek' in de praktijk weinig terecht kwam, blijkt uit de kritiek van de Nationale Kaderverantwoordelijke op zijn Federale Kaderverantwoordelijken en zijn regionale adjuncten. De selectie van de partijkaders liet volgens hem ook te wensen over. De bevoegdheden van de Commissie der Kaders dienden volgens hem dan ook herverdeeld te worden over de CCC en de Commissie der Kaders. Om de CCC wat meer armslag te geven, pleitte hij met name voor de oprichting van een Politieke Controlecommissie en een Financiële Controlecommissie, die samen de CCC zouden

vervangen. Hoewel die scheiding pas in 1951 werd doorgevoerd, vielen ‘persoonlijke conflicten’ en ‘opstootjes’ allerhande, voortaan haast uitsluitend onder de bevoegdheid van de CCC. Naast de klassieke kaderpolitiek bleef de Commissie der Kaders, volgens de Nationale Kaderverantwoordelijke, immers bevoegd voor ‘speciale gevallen’. Die ‘speciale gevallen’ dienen we op te vatten als ‘politieke gevallen’ in de strikte zin van het woord. Anderzijds wou hij de CCC toch meer en meer betrekken bij de wederopnames in de partij. Deze stellingname is symptomatisch voor het belang dat de KPB voortaan zou hechten aan de uitbouw van haar eigen structuren, de vorming van haar eigen kaders. Daarbij werd dus ook de nadruk gelegd op de selectie van nieuwe kaders. De Commissie der Kaders zou zich volgens het Nationaal-Secretariaat, eigenlijk vooral op dit niveau ‘moeten onderscheiden’.

Al deze richtlijnen mondden uiteindelijk uit in een donderpreek van Edgar Lalmand op het IX^{de} Nationale Congres in 1948. Hij veroordeelde wat hij ‘de vergissingen van het verleden’ noemde en pleitte voor een ‘positieve kaderpolitiek’. Die ‘positieve kaderpolitiek’ hield volgens hem een ‘betere begeleiding van de basismilitanten in’. Daarom kondigde hij, zowel op het niveau van de federaties als van de secties, de aanstelling van tientallen nieuwe kaderverantwoordelijken aan. Om die nieuwe kaderverantwoordelijken op hun ‘verantwoordelijkheden’ te wijzen, werd een speciaal nummer van ‘De Gids voor de Militant’ uitgegeven. Daarin kregen de nieuwe Kaderverantwoordelijken meerbepaald drie taken opgelegd: ‘waakzaamheid’, ‘vergroten van het aantal actieve leden’ en ‘het realiseren van een betere doorstroom van de basis naar de kaders’: ‘De laatste gebeurtenissen hebben ons aan de leidende rol van de arbeidersklasse herinnerd en hebben duidelijk aangetoond dat – evenwel als voor de keuze der kaders – de oriëntatie op de eerste plaats moet geschieden naar de opkomende kaders ontsproten aan de arbeidende klasse, zonder nochtans andere lagen te vernatigen.’ Nieuwe leden moesten ook ‘begeleid’ worden door zogenaamde ‘peters’ en ‘meters’, een praktijk die meer dan 15 jaar ‘verwaarloosd’ werd. De interne cohesie moest ook opgevoerd worden, via onder meer het organiseren van kleine ‘festiviteiten’ bij de ‘verwelkoming’ van nieuwe leden. De nieuwe kaderpolitiek werd dus uitdrukkelijk ten dienste gesteld van de werving van ‘actieve leden’. In zekere zin zou men dit als een kritiek van de ‘externe openheid’ tussen 1935 en 1947 kunnen opvatten: ‘Wij zijn van oordeel dat het gedaan moet zijn met een ledenwerving, die erin bestaat, kaarten op zak te hebben en deze uit te delen aan de eerste de beste, waarmee in een café wordt kennisgemaakt. (Dergelijke feiten werden ons medegedeeld als methode. Enkele kameraden gingen zelfs zo ver te beweren, dat ‘het veel gemakkelijker ging een nieuwe aan te werven, als hij een glas teveel op had’).

De ‘waakzaamheid’ kwam door deze koerswijziging meer en meer op het achterplan terecht, maar werd allerminst verwaarloosd, en kreeg zelfs een specifieke invulling: ‘De eerste voorname taak van de Kaderverantwoordelijken bestaat erin, de persoonlijke discussies, de ‘kletspraak’ en de

ongedisciplineerdheid, die zoveel schade aan de partij berokkenen, vermijden. Zorgen dat er tussen de kameraden goede kameraadschap en een goed humeur bestaat.’ De waakzaamheid bevond zich tussen 1935 en 1947 expliciet op het intersubjectieve niveau, maar vanaf 1948 werd ze dus als het ware geïnstitutionaliseerd. Aangezien het aantal Kaderverantwoordelijken werd opgedreven, kunnen we dit toch niet probleemloos gelijkschakelen aan een vermeende ‘versoepeling’ van de interne disciplinerings. Het lijkt eerder de bedoeling te zijn geweest, om de militanten dusdanig te ‘omkaderen’ of de nieuwe leden dusdanig te selecteren, dat uitsluitingen nagenoeg overbodig werden. Het was in elk geval duidelijk de bedoeling om het aantal uitsluitingen terug te dringen. Door een actiever ingrijpen aan de basis van de partij moest de Commissie der Kaders enerzijds het aantal actieve leden opdrijven, en ze anderzijds van aan de basis kunnen controleren. Deze lokale verankering was ook verbonden met het vertoog rond de ‘provocateurs’. Het vertoog rond de ‘provocaties’ kreeg dus een nieuwe invulling. Voorheen werden de ‘provocaties’ immers niet verbonden met een specifieke subjectiviteit, maar uitsluitend met activiteiten die als ‘provocatorisch’ konden worden opgevat. Op die manier kon men, in theorie, iedereen beschuldigen van ‘provocatorisch gedrag’. De ‘provocaties’ werden nu expliciet in verband gebracht met de pogingen van ondermeer de staatsveiligheid om in de KPVB te infiltreren (wat allerminst illusoir was, denken we maar aan Cosyns-Verhaegen).

De oprichting van de PCC op het X^{de} congres van 1951

De uittredende CCC legde aan het X^{de} congres het werkingsverslag van haar activiteiten sinds het IX^{de} congres voor. Dit werkingsverslag bevestigt de ontwikkelingen die we in het bovenstaande hoofdstuk hebben toegelicht. Het aantal dossiers dat de CCC te behandelen kreeg, had in hoofdzaak een ‘privaat’ karakter: deze ‘persoonlijke gevallen’ waren zagezegd niet het werk van ‘rechtstreekse ondermijners’, maar te wijten aan het ‘lage ideologische peil van de partij’. De uitsluitingen waren bovendien geen doel op zich, maar maakten deel uit van de bredere kaderpolitiek. Zo was het de bedoeling om militanten op te volgen om ze uiteindelijk opnieuw tot de partij te kunnen laten toetreden. De CCC formuleerde echter ook een kritiek van de ‘gevoerde procedure’. Uit de ‘traagheid’ waarmee bepaalde dossiers werden behandeld, diende men naar eigen zeggen, ‘de juiste lessen te trekken’. Op basis van dit verslag werd de CCC formeel ontbonden en werd ze uiteindelijk vervangen door de Politieke Controlecommissie en de Financiële Controlecommissie. De PCC werd voortaan belast met de selectie van de partijkaders, met de controle op het ‘politieke’ en ‘morele’ gedrag van de militanten, en tenslotte ook met de strijd tegen de ‘provocateurs’. Dit hield voor de Commissie der Kaders een aantal ingrijpende veranderingen in. Ze leek nu op het eerste zicht een exacte kopie van de PCC. Ze kreeg

namelijk eveneens de bevoegdheid over de ‘waakzaamheid’ en over de selectie van de partijkaders. Daarbij is het wel opvallend dat de Kaderverantwoordelijken in de secties en federaties zich bij hun werk moesten laten leiden door ‘persoonlijke contacten’ en niet zozeer door ‘dossierkennis’. Die dossierkennis moest zelfs voortspuiten uit de ‘persoonlijke contacten’ tussen de Kaderverantwoordelijken en de respectievelijke militanten. Het is uiteindelijk slechts die ‘dossierkennis’, die verzameld zou moeten worden door de PCC. We zien hier met andere woorden een typisch voorbeeld van het klassieke ‘top-bottom-systeem’. Het is in die optiek niet oninteressant, dat tal van dossiers voortaan zogezegd ‘aan de basis’ zouden moeten worden opgelost en nadien formeel moesten worden bevestigd aan de PCC. De uitsluitingsdossiers werden haar immers doorgespeeld via de Federaties, waar de Federale Kaderverantwoordelijken de touwtjes stevig in handen hadden. De PCC bracht dus, aan ondermeer het Politiek bureau, formeel verslag uit over deze activiteiten. Aan deze bevoegdheden werd na 1951 weinig of niets gewijzigd. De bevoegdheidsverdeling van 1951 werd zowel in 1953 verschillende malen bevestigd door het Politiek Bureau. Wat inhoud betreft, onderging de kaderpolitiek van de KPb, tussen 1951 en 1954 weinig of geen veranderingen.

Het XI^{de} Congres van 1954

De relatieve ontgooiing van de internationale verhoudingen wordt omstreeks 1953 vooral gesymboliseerd door de respectievelijke machtswissels in de Verenigde Staten en de USSR (Truman-Eisenhower en Stalin-Chroestsjov). Van fundamentele belang was wellicht de stabilisatie van de wereldeconomie, die impliceerde immers ook een versoepeling in het ‘kampdenken’, waardoor ook andere (maatschappelijke) tegenstellingen opnieuw stringent op de voorgrond konden treden. Internationaal gezien begonnen nationale bevrijdingsstrijden en revolutionaire tegenbewegingen in de koloniale en halfkoloniale landen, de harde Oost-West-tegenstellingen af te zwakken. In België, daarentegen, werd in 1954 de derde opeenvolgende, homogene CVP-regering, opgevolgd door de socialistisch-liberale regering Van Acker, waardoor de ‘levensbeschouwelijke tegenstellingen’ disciplinerend werkten op de maatschappelijke verhoudingen. In diezelfde context kunnen we ook de verder uitbouw beschouwen van de sociale pacificatiepolitiek door middel van ‘de Gemeenschappelijke Verklaring over de Produktiviteit’ in mei 1954. In 1954 vond trouwens ook het eerste buitengewoon congres van het ABVV rond de structuurhervormingen plaats, waardoor een oppositionele reformistische stroom zich naar het voorplan wist te dringen. De KPb leed daarentegen haar derde zware verkiezingsnederlaag op rij. Lalmand reageerde aanvankelijk vrij nuchter en stelde dat, ‘België nu eenmaal tot die landen behoort, waar er nooit ruimte zal zijn voor een sterke

communistiche partij.’ De KPB was in zijn ogen dus structureel veroordeeld tot een stelselmatige achteruitgang. Nadien legde hij, in het verlengde van de toenmalige partijlijn, ook een deel van de verantwoordelijkheid bij de basis van de partij. Deze verklaringsmodellen waren allerm minst naar de zin van een aantal vooraanstaande militanten, en met name diegenen die afkomstig waren uit de belangrijke Luikse federatie. In mei 1954 traden enkelen onder hen, waaronder René Beelen, toe tot het Politiek Bureau. Daar riepen ze een bijzondere samenkomst van het Centraal Comité (CC) bijeen, waar men uiteindelijk nog datzelfde jaar, een vervroegd congres afdwong, dat uiteindelijk in Vilvoorde gehouden werd. Geheel binnen de stalinistische traditie ging Lalmand in Vilvoorde over tot het formuleren van een openlijke autokritiek. Hij hekelde met name de personencultus, en de beperkte inbreng van het CC bij de ontwikkeling van de partijdirectieven. Het is niet oninteressant om na te gaan, hoe het vertoog luidde, dat door het XI^{de} congres in het verweer werd gebracht tegen de toenmalige leiding. ‘De massa der proletariërs’ was, in tegenstelling tot ‘bepaalde elementen uit andere klassen’, zogezegd nog niet tot de rangen van de partij toegetreden, waardoor de partij zowel in ‘reformistisch opportunistische’ als in ‘gauchistisch sectarisme’ was vervallen. De syndicale politiek zou te weinig, ‘een zaak van de basis geweest zijn’, wat de ‘eenheid van actie’ met de socialistische basismilitanten, in de weg zou hebben gestaan. De nieuwe partijleiding, die verkozen werd op het XI^{de} congres, zou voortaan het ABVV erkennen als ‘de enige organisatie waarin de arbeiders hun eisen konden verwezenlijken.’ De notie van de ‘voorhoedepartij’ werd m.a.w. zondermeer geschrapt. Tot slot werd ook de ‘gebrekkige werking van het democratisch-centralisme’ met de vinger gewezen, aangezien dit het ‘autoritarisme’ van de partijleiding in de hand zou hebben gewerkt. De ‘nieuwe politieke lijn’ werd voortaan geïncarneerd door René Beelen, Ernest Burnelle en Gerard Van Moerkerke.

De communistische kaderpolitiek in de aanloop naar het XI^{de} congres

De rol van de PCC werd op het X^{de} congres heropgewaardeerd, maar achter de schermen hield de Commissie der Kaders de touwtjes nog steeds stevig in handen. Jean Borremans stond vanaf 1951 immers zowel aan het hoofd van de Commissie der Kaders als aan het hoofd van de PCC. Hij kon zijn beslissingen als Nationaal Kaderverantwoordelijke dus gewoon doordrukken op de vergaderingen van de PCC. Zijn Federale Kaderverantwoordelijken konden op hun beurt de besluitvorming op het niveau van de federaties beïnvloeden. In de aanloop naar het XI^{de} congres werden er echter hevige debatten gevoerd omtrent de rol van de PCC binnen de communistische kaderpolitiek. Uiteindelijk leidde dit zelfs tot het opdoeken van de Commissie der Kaders. De Commissie der Kaders werd eigenlijk al formeel opgedoekt in 1952, maar in de praktijk bleef ze toen gewoon voortbestaan. De houding van de

partij tegenover de uitsluitingen bleef anderzijds wel ongewijzigd. Het ‘louteringsproces’ en de ‘begeleiding’ stonden nog steeds centraal, waardoor een uitsluiting slechts in laatste instantie werd uitgesproken. Trad er dan geen enkele wijziging op met betrekking tot de communistische kaderpolitiek? Allerm minst, in februari 1954 schreef Borremans een omstandig verslag waarin hij pleitte voor de onmiddellijke opheffing van de commissie der Kaders. Het belang en de functie van de Federale Kaderverantwoordelijken werd door hem zonder meer in twijfel getrokken. Zij hadden zagezegd ‘volledig gefaald’ en daardoor, de kaderpolitiek van de partij ‘ernstig bemoeilijkt’. Daarom stelde hij voor om de verantwoordelijkheid met betrekking tot de benoeming van de diverse kaders van de partij over te hevelen naar de politieke secretarissen van de diverse federaties. Zij zouden voortaan, op het terrein, de diverse militanten op de voet volgen en de gegevens dienaangaande doorsturen naar het centrale partijhoofdkwartier. De ‘waakzaamheid’ zou eveneens de bevoegdheid van de PCC worden. Alleen op die manier, zou de kaderpolitiek, zagezegd de ‘verantwoordelijkheid van de gehele partij kunnen worden.’ Om die zogenaamde ‘overgangperiode’ te overbruggen, zou de kaderpolitiek zagezegd ‘voorlopig’, onder de bevoegdheid van de centrale partijorganen, en met name het Politiek Bureau, vallen. Op die manier zou dan zagezegd de ‘proletarisering’ van de partijkaders ‘eindelijk’ vorm kunnen krijgen. Edgar Lalmand reageerde geestdriftig op dit verslag en verklaarde dat de ‘politieke affaires’ de partij als ‘organisatie’ aanbelangden. De Commissie der Kaders werd dus officieel opgeheven, hoewel Jean Borremans nog steeds de plak bleef zwaaien in de PCC. De PCC ging in juni van datzelfde jaar over tot een heuse autokritiek waarin werd ‘toegegeven’ dat de PCC zich vanaf 1951 teveel had beziggehouden met ‘persoonlijke kwesties’. Anderzijds stelde de PCC zich de vraag of de ‘noodzakelijke hervormingen’, nog vóór het XI^{de} congres, zouden worden doorgevoerd. Het bleek een retorische vraag. De PCC bleef immers bevoegd voor de ‘persoonlijke conflicten’, met uitzondering van die conflicten, waarbij leden van het CC betrokken waren. Die bevoegdheid ressorteerde rechtstreeks onder het Politiek Bureau.

Desalniettemin werd vanuit het Politiek Bureau toch een poging ondernomen om de PCC te ‘versterken’. Dit gebeurde eigenlijk met het oog op het Nationaal Congres in december. Het Politiek Bureau wou namelijk over ‘voldoende gegevens’ beschikken, om te kunnen bepalen welke leden van het CC in aanmerking kwamen voor een ‘herverkiezing’. Het was niemand minder dan René Beelen, één van de zogenaamde tenoren van het XI^{de} congres, die opriep om de PCC te laten samenvallen met de ‘Commissie van de vijf’. De ‘Commissie van de vijf’ verving eigenlijk de voormalige Commissie der Kaders, maar zou voor haar informatie wel nog éénmaal beroep doen op haar afgevaardigden op het niveau van de Federaties. Ze zou dus samen met de PCC instaan voor het voorconstrueren van de lijsten, die op het congres zouden worden ingediend. Beelen werd zelf aangesteld als

‘verantwoordelijke’ voor de ‘autobiografieën’, die de uittredende leden van het CC zouden moeten opstellen. Ernest Burnelle stelde in die optiek ook 7 nieuwe leden voor de PCC voor. Beelen voerde wel nog aan dat de commissie de leiding zou ‘helpen bij het formuleren van haar autokritiek met betrekking tot de Communistische kaderpolitiek’. Nadien veranderde de Commissie van naam en werd ze de ‘commission spéciale des cadres’. Het werkingsverslag dat ze rond het XI^{de} congres voorlegde aan het Politiek Bureau, vormt een interessante inleiding op de ontwikkelingen binnen de communistische kaderpolitiek sinds het XI^{de} congres.

De Communistische kaderpolitiek na het XI^{de} congres

De communistische kaderpolitiek onderging in de aanloop naar het XI^{de} congres reeds een aantal koerswijzigingen, die zich echter vooral op het organisatorische niveau situeerden. Op het XI^{de} congres werden deze ontwikkelingen dus eigenlijk louter geformaliseerd. Het werkingsverslag van de ‘Bijzondere Commissie der Kaders’ vormde anderzijds een blauwdruk voor de inhoudelijke ‘vernieuwing’, zoals die na het congres concreet gestalte zou krijgen. Het verslag bevatte bijvoorbeeld opvallend veel verwijzingen naar Dimitrov, destijds één van de architecten van de Volksfrontpolitiek. In de aanloop naar het Congres had de Commissie tal van biografische en autobiografische gegevens verzameld over de uittredende kaders van de partij. Ze had zich daarbij laten leiden door de zogenaamde ‘criteria van Dimitrov’. Waarin duidelijk het vertoog doorklonk rond ‘de eenheid’, zoals het gefunctioneerd had in de periode 1935-1947. De Commissie klaagde dan ook het ‘gebrek’ aan biografische en autobiografische gegevens aan. De persoonsdossiers waren ‘onvolledig’ en bevatten meestal ‘niet meer’ dan de notulen van de vergaderingen van de PCC. Deze kritiek werd na het congres verder uitgewerkt in een lijvige brochure, met de veelzeggende titel ‘Problèmes de la vie du Parti’. In de inleiding werd opnieuw de notie van de ‘voorhoedepartij’ geschrapt en vervangen door ‘de partij van het hele volk’. Om die rol optimaal te kunnen vervullen, moest de partij zogezegd opnieuw aanknopen bij de ‘marxistisch-leninistische principes’ van het democratisch-centralisme, de kritiek en de autokritiek, en de notie van het collectieve leiderschap.

In die zin moest de partijdiscipline niet ‘gevreest’, maar ‘bemind’ worden. De partijdiscipline en de ‘eenheid’ waren immers de eerste vereiste om uit te groeien tot een ‘grote nationale politieke kracht’. De discursieve praktijken rond ‘de eenheid’ werden daardoor opnieuw ingevuld zoals tijdens de periode 1935-1947. Maar wat betekende dit nu eigenlijk in de praktijk? De Commissie der Kaders was reeds voor het congres verdwenen en werd in de praktijk opgevolgd door de schimmige ‘Bijzondere Commissie der Kaders’, waarvan we na het congres evenwel geen enkel spoor konden

terugvinden. De nieuwe PCC kwam daarentegen voor de eerste maal samen op 23 december 1954. Op die eerste vergadering werd de oude Joseph Thonet benoemd als hoofd van de PCC. Op de volgende bijeenkomst werd meteen duidelijk waar de bevoegdheden van de PCC zich zoal zouden situeren. De PCC diende immers over de 'gezondheid' en de 'veiligheid' van de partij te waken. Ze moest de partij 'opvoeden' en dit op basis van de 'wet' van de 'kritiek' en de 'autokritiek'. Op die manier zouden de militanten immers, ook wat de 'waakzaamheid' betreft, op hun zogenaamde 'verantwoordelijkheden' gewezen worden. De PCC moest zich ook inlaten met de 'affaires' die betrekking hadden op de Nationale partijorganen.

De sancties die op het niveau van de secties en federaties werden getroffen, vielen anderzijds slechts onder haar bevoegdheid in geval van een 'beroepsprocedure'. Voorts zou ze vooral een 'ondersteunende rol' moeten spelen en de diverse echelons 'begeleiden' in alle aangelegenheden die betrekking hadden op de 'waakzaamheid'. Het zogenaamde 'democratisch-centralisme' werd expliciet in het verweer gebracht tegen alles wat de 'eenheid' kon ondermijnen. De 'eenheid' kon op die manier slechts gegarandeerd worden doorheen de praktijk van de kritiek en de autokritiek. Doordat de partijleiding deze 'wetten' had genegeerd, was ze zogezegd afgedreven in de richting van het autoritarisme. De discursieve cirkel was aan het einde van 1954 dus opnieuw rond. Het grote verschil met de periode 1935-1947 is anderzijds wel de afwezigheid van de Commissie der Kaders, destijds het symbool van de Communistische kaderpolitiek. Het hoeft ons dan ook niet te verbazen dat men in februari 1955, in de schoot van de PCC, opnieuw een Commissie der Kaders oprichtte. Aan het hoofd van de Commissie der Kaders stond, na het uitvallen van Thonet, Léona Motquin, die vanaf dat ogenblik ook aan het hoofd van de PCC kwam te staan. De Commissie der Kaders zou zich vooral moeten bezighouden met het opstellen van dossiers en fiches rond de leden van het Centraal Comité. De Commissie der Kaders beschikte destijds echter ook over tal van afgevaardigden in de diverse federaties. Deze praktijk keerde eveneens terug, zij het in gemuteerde vorm. Militanten van buiten de federaties werden immers aangeduid, om de federatie in kwestie te volgen. De Commissie der Kaders, die in de schoot van de PCC functioneerde, beschikte dus opnieuw over 'verbindingsagenten' op het niveau van de federaties. De partij stond rond 1955 in elk geval uiterst wantrouwig tegenover haar eigen militanten.

Anderzijds hebben we weinig of geen gegevens gevonden omtrent eventuele uitsluitingen of wederopnames. De uitsluitingen sinds het XI^{de} congres bleven, volgens het verslag van de PCC aan het XII^{de} congres, beperkt tot welgeteld twee. Er werden in diezelfde periode, ook vier militanten opnieuw tot de rangen van de partij toegelaten. Er waren, met andere woorden, blijkbaar geen dossiers met een noemenswaardig 'politiek' karakter. Meestal ging het om kleine sancties, bij voorbeeld met betrekking

tot 'financiële problemen' op het niveau van de federaties of om kleine diefstallen. Rond 1956 verliest een onderzoek naar de communistische kaderpolitiek, en de uitsluitingen in het bijzonder, eigenlijk elke relevantie. In 1956 werd de neergang van de partij, en de verdere leegloop op alle niveaus, immers bevestigd door de gebeurtenissen die volgden op het XX^{ste} congres van de KPSU, waar Chroetsjov de misdaden van Stalin aankloeg, maar een paar maanden later niet te beroerd bleek, om de opstand in Hongarije, bloedig te laten neerslaan. Deze gebeurtenissen werden door talloze militanten aangegrepen, als hét ultieme argument, om de partij definitief te verlaten. De meest bekende onder hen zijn ongetwijfeld Aloïs Gerlo en Bert Van Hoorick. Beiden werden uiteraard formeel uitgesloten. De PCC werd in 1956 zelfs vooral geïnterpelleerd over de overstap van talloze leden van het Politiek Bureau en het Centraal Comité naar de BSP. In zekere zin kwam in 1956 dus een einde aan de Communistische Kaderpolitiek. Voortaan zou de partij dermate verder uitdunnen, dat ze nooit meer dan 15.000 leden meer zou tellen. Het is dan ook zeer de vraag of we op dat ogenblik nog over een Communistische Kaderpolitiek kunnen spreken? De zogenaamde 'destalinisatie' had namelijk ook bepaalde repercussies op de toepasbaarheid van het 'democratisch centralisme' en haar organogram zoals het door de militanten nog steeds beleefd werd. De verschillende segmenten kwamen los te staan, wat ondermeer blijkt uit de segmentering van de bevoegdheden binnen de communistische kaderpolitiek. De 'eigen partij' werd anderzijds weer op een meer nationale manier beleefd, waardoor de identificatie met een buitenlands centrum weliswaar kleiner werd, en functioneerde binnen het internationale schema van de 'vreedzame coëxistentie'. Het congres van Vilvoorde was op die manier een fase binnen de bredere crisis van het stalinisme, zoals die zich vanaf het einde van de jaren '40 had gemanifesteerd.